

Néhány gondolat egy klasszikus kapcsán

Bruckner Győző egyetemi tanár 70 éve szerződést kötött a Tankönyvkiadóval egy kétkötetes magyar nyelvű szerves kémiai tankönyv megírására.

Bruckner Győző születésének 100. évfordulójára (2004-ben) Kucsman Árpád, mint szerzőtárs, megírta ennek a tankönyvnek a történetét „Egy klasszikus szerves kémiai tankönyv története. Megemlékezés a tankönyvíró Bruckner Győzőről” címmel.

Ekkorra már a Bruckner-könyv az évek során történt átdolgozásokkal, korszerű kiegészítésekkel hatkötetes lett, 4200 oldalas terjedelemmel. A 42 évi folyamatos munkával eltelt idő alatt, újabb és újabb felismerésekkel, sok esetben a legendás Bruckner-iskola eredményeivel is gazdagodva növekedett ez a társszerzőkkel készült, rendkívül olvasmányos, kiváló tankönyvsorozat.

A társszerzők (Kucsman Árpád, Kajtár Márton, Medzihradzky Kálmán és Császár János) ugyancsak kiemelkedő egyéniségek voltak a hazai szerves kémia egy-egy területének, nemzetközileg elismert kutatásának és oktatásának.

Visszaidézve az 1950-es években a kelet-európai kutatókkal szemben megnyilvánuló hatásokat, érthető, hogy Bruckner Győző nem lehetett a Nobel-díj várományosa, hiába predesztináltak volna erre az eredményei.

A Bruckner-könyv első kötetét Földy Zoltán, Müller Sándor és Zemplén Géza bíralták. Földy és Müller a gyógyszeripar, a szerves kémia ipari nagyságai részletes, segítő, elismerő bírálatot adtak. Zemplén Géza bírálata azonban sértő, rövid és használhatatlan volt. Kifogásolta, hogy a könyv az elméleti részeket úgy állítja be, mintha ez lenne a szerves kémia lényege és csúcspontja, pedig – szerinte – a szerves kémia a helyesen végrehajtott kísérletek összessége, amelyek örökbecsűek. Ezzel szemben az állandóan változó elméletek igyekeznek magyarázatot találni a kísérleti tényekre. Azonban ezek a magyarázatok az idők folyamán változnak, és a megállapítások nem mindig örökéletűek.

Bruckner professzor ezeket a megállapításokat tárgyilagosan adott hivatkozásokkal cáfolta. Zemplén professzor azonban nem vette, vagy nem akarta figyelembe venni, hogy a kornak megfelelően (1952) a szerves kémia is, mint minden tudomány, gyorsuló tempóban fejlődik. Én úgy látom, hogy a Zemplén professzor által képviselt felfogás – „előállítjuk a vegyületet, és leírjuk hogyan” – törvényszerűen kiegészül a Bruckner professzor által képviselt folytatással – választ kell adni, hogy mi történik a reakcióelegyben és miért.

Tehát 70 éve, két rendkívül eredményes, a maga területén egyedülálló szerves kémikus egyéniség között nem alakult ki egyetértés arról, hogy mit és hogyan kell egyetemi szinten a leendő szerves ké-

mikusoknak oktatni. Leegyszerűsítve: Zemplén Géza szerint az adott molekulát a szükséges vegyületekből, a megfelelő reakciókkal elő kell állítani és leírni, míg Bruckner Győző szerint ezen túlmenően azt is le kell írni, hogy mi történik a reakcióelegyben és miért, mik a működő törvényszerűségek.

Ezeket a kísérleteket azóta egyre több műszeres mérés egészíti ki, amelyek gyors válaszokat adnak, és így sokkal intenzívebbé válik a kutatás. Az új felismerésekhez, az intermedierek és a reakcióik kiválasztásához nagyban hozzájárulnak. Ezek a műszerek a legtöbb esetben rendkívül képzett szakemberek dolgoznak, akik a területnek ugyanolyan kutatói, mint a velük közösen dolgozó szerves kémikusok. Mind-egyik területen nélkülözhetetlenek az egyéni adottságok és rutin, amiket nem lehet pótolni, tehát az együttműködés létszükség. Ugyanakkor az egymással szembeni elvárások, az eltérő szemléletek, a másik szemlélet nem egyenrangúnak való elfogadása különösen sokat árthatnak (például egy-egy bírálat esetén).

A tudományos közéletben az impaktfaktornak, a hivatkozások számának és a Hirsch-indexnek egyre nagyobb jelentőséget adnak, ezek tükrében (bűvkörében) a mérhető adatok bármilyen nagyok, elfedhetik egy-egy kutatócsoport akár rendkívül kiemelkedő eredményeit is. Gátolhatja az elmélyült munka elismerését, megbecsülését. Ez mindenképpen a szakmai színvonal, a hasznosítható, de különleges eredmények megszületése ellen hat.

Mindezeket már Kucsman Árpád is érzékelhette az alatt a 42 év alatt, mialatt önfeláldozó tankönyvírói munkája mellett szerves kémiai kutatásait is folytatta.

Kucsman professzor mint tankönyvíró, folytatva Bruckner Győző professzor munkáját, az újabb és újabb felismerések folyamatos bemutatásával olyan alkotó szerves kémiai munkát is végzett, mellyel túllépte a szokásos szerves kémiai tankönyvek szigorú, de leegyszerűsített rendjét.

Kucsman Árpád professzor életútját a Fasori Evangélikus Gimnázium legendás szelleme készítette elő, majd mint egyetemi hallgató az Eötvös Kollégium tagja volt, akit az ELTE díszdoktorrá avatott, és 23 évig vezette a Bruckner-tanszéket. Úgy vélem, hogy a már akkor is (különböző mutatókkal) túlszabályozott tudományos életünket elmélyült munkája során nem érzékelt eléggé, és így az MTA nem választotta tagjai sorába.

Fogassy Elemér

KUCSMAN ÁRPÁD

